INKLYUZIV TA’LIM SHAROITIDA MAXSUS TA’LIM EHTIYOJLARIGA EGA BO‘LGAN O‘QUVCHILAR UCHUN O‘QUV MATERIALLARINI

Normurodov Mirkamol Nurmurod o‘g‘li
Chirchiq davlat pedagogika universiteti o’qituvchisi

Mazkur tezisda inklyuziv ta’lim sharoitida maxsus ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan o‘quvchilar uchun o‘quv materiallarini moslashtirishning pedagogik asoslari yoritilgan. Zamonaviy ta’lim jarayonida barcha o‘quvchilarga bir xil mazmundagi o‘quv materiallarini taqdim etish har doim ham kutilgan ta’limiy natijaga olib kelmasligi mumkin. Chunki o‘quvchilarning bilish imkoniyatlari, idrok xususiyatlari, kommunikativ ehtiyojlari, ta’limni qabul qilish sur’ati va mustaqil faoliyat darajasi bir-biridan farq qiladi. Shu sababli inklyuziv ta’limda o‘quv materiallarini o‘quvchining individual imkoniyatlari va maxsus ta’lim ehtiyojlariga muvofiq moslashtirish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi. Tezisda o‘quv materiallarini moslashtirishning mazmuni, asosiy tamoyillari, shakl va vositalari, shuningdek, maxsus pedagogning ushbu jarayondagi roli tahlil qilinadi. Shuningdek, matn, topshiriq, ko‘rgazmali vosita, elektron resurs va baholash

Kalit so‘zlar: inklyuziv ta’lim, maxsus ta’lim ehtiyojlari, o‘quv materiali, moslashtirish, individual yondashuv, maxsus pedagog, pedagogik texnologiya, ta’lim muhiti, differensial yondashuv.

i kunda ta’lim tizimining muhim vazifalaridan biri har bir bolaning ta’lim olish huquqini ta’minlash, uning individual imkoniyatlarini hisobga olish hamda ta’lim muhitiga jalb etishda inklyuziv ta’limning imkoniyatlaridan samarali foydalanish

Inklyuziv ta’lim faqatgina o‘quvchini umumiy sinfga kiritish bilan topshiriqlar, baholash mezonlari va kommunikativ vositalar ham o‘quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtirilishi zarur. Aks holda o‘quvchi jismonan ta’lim to‘laqonli qatnashishi qiyinlashishi mumkin.

Shu nuqtayi nazardan, o‘quv materiallarini moslashtirish inklyuziv ta’limning muhim tarkibiy qismlaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Moslashtirish jarayonida ta’lim mazmunining asosiy maqsadi saqlab qolinadi, biroq materialni taqdim etish shakli, hajmi, murakkablik darajasi, topshiriqning bajarilish usuli yoki qo‘llaniladigan yordamchi vositalar o‘quvchining imkoniyatlariga

axsus ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan o‘quvchilarning ta’lim jarayonidagi ishtiroki ko‘p jihatdan ularga taqdim etilayotgan o‘quv materialining qanchalik tushunarli, qulay va mos ekanligiga bog‘liq. Shu sababli pedagog o‘quv materialini tayyor

O‘quv materiallarini moslashtirish deganda o‘quv dasturining asosiy mazmunini saqlagan holda, uni muayyan o‘quvchining ta’lim olish imkoniyatlari, idrok xususiyatlari va maxsus ehtiyojlariga muvofiq qayta tashkil etish tushuniladi. Bunday moslashtirish materialning mazmunini butunlay o‘zgartirish emas, balki uni o‘quvchi uchun qulay shaklda taqdim etishni nazarda tutadi.
lan, ayrim o‘quvchilar katta hajmdagi matnni birdaniga o‘qib, mazmunini tushunishda qiynalishi mumkin. Bunday vaziyatda matnni kichik mazmuniy qismlarga ajratish, asosiy tushunchalarni ajratib ko‘rsatish, tayanch so‘zlardan

Eshitishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar uchun o‘quv materiallarini tayyorlashda vizual axborotning ahamiyati ortadi. Bunday hollarda og‘zaki

tushuntirishni yozma ko‘rsatma, rasm, sxema, jadval, subtitrli video yoki boshqa vizual vositalar bilan to‘ldirish ta’lim mazmunini tushunishga yordam beradi.

Ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar uchun esa materialni taqdim etish shakliga alohida e’tibor qaratiladi. Matnning ko‘rinishi, shriftning o‘qilishi, tayanuvchi vositalarni qo‘llash muhim bo‘lishi mumkin.

Shuningdek, nutqida yoki kommunikativ rivojlanishida qiyinchiliklari mavjud bo‘lgan o‘quvchilar uchun topshiriqlarni sodda va aniq ko‘rsatmalar asosida tashkil etish, javob berishning muqobil shakllaridan foydalanish va qo‘shimcha vaqt

O‘quv materiallarini moslashtirishning asosiy tamoyillari

I

n **Birinchi tamoyil — individual yondashuv.** Har bir o‘quvchining imkoniyati

ka ehtiyoji bir xil emas. Shuning uchun pedagog materialni moslashtirishda

b o‘quvchining rivojlanish xususiyatlarini hisobga olishi kerak.

y **Ikkinchi tamoyil — tushunarlilik.** O‘quv materiali o‘quvchining yoshiga,

ta yyorgarlik darajasiga va idrok imkoniyatlariga mos bo‘lishi lozim. Murakkab

il miy tushunchalarni zarur hollarda sodda izohlar, misollar va ko‘rgazmali vositalar

i

v **Uchinchi tamoyil — izchillik.** O‘quv materiali oddiydan murakkabga,

ma’lumdan noma’lumga tomon tashkil etilishi o‘quvchining bilimlarni bosqichma-

t

a **To‘rtinchi tamoyil — faol ishtirok.** Moslashtirilgan material o‘quvchini

,

l

i **Beshinchi tamoyil — qulaylik va foydalanish imkoniyati.** O‘quvchi

m

d

a **O‘quv materiallarini moslashtirish yo‘nalishlari**

o

‘

O‘quv materiallarini moslashtirishni bir necha yo‘nalishda amalga oshirish

Moslashtirish yo‘nalishi	
	Vazifani bosqichlarga bo‘lish, ko‘rsatmalarni aniqlashtirish
	Rasm, sxema, jadval, diagramma va belgilarni qo‘llash
	Javob berish shakli va vaqtini o‘quvchi

Bunday yondashuv pedagogga barcha o‘quvchilar uchun umumiy ta’lim maqsadini saqlagan holda, unga erishish yo‘llarini individual tarzda tashkil etish

O‘quv materiallarini moslashtirish jarayonida maxsus pedagogning roli alohida ahamiyatga ega. Maxsus pedagog avvalo o‘quvchining rivojlanish xususiyatlarini, ta’lim ehtiyojlarini va mavjud imkoniyatlarini tahlil qilishi kerak. Shundan keyingina qanday material, metod va vosita samaraliroq bo‘lishi

o‘quvchini o‘rganish → ehtiyojni aniqlash → ta’lim maqsadini belgilash → materialni tanlash → materialni moslashtirish → amaliyotda qo‘llash → natijani baholash → zarur hollarda qayta moslashtirish.

Mazkur ketma-ketlik o‘quv materiallarini moslashtirishni bir martalik faoliyat

sobga olgan holda ularga amaliy vazifalar berish ham muhimdir. Masalan, maxsus pedagogika talabalariga bir xil mavzu bo‘yicha uch xil o‘quv materiali ishlab chiqish topshirig‘i berilishi mumkin.

Birinchi material — eshitishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchi uchun;

ikkinchi material — ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchi uchun;

uchinchi material — o‘qish yoki nutq faoliyatida qiyinchiliklarga ega bo‘lgan o‘quvchi uchun ishlab chiqiladi.

anlaganini ham asoslaydi. Natijada unda pedagogik vaziyatni tahlil qilish, individual ehtiyojni aniqlash, mos pedagogik yechim ishlab chiqish va o‘z qarorini asoslash ko‘nikmalari shakllanadi.

Bugungi ta’lim jarayonida raqamli texnologiyalar o‘quv materiallarini moslashtirish uchun qo‘shimcha imkoniyatlar yaratadi. Elektron taqdimotlar,

Biroq raqamli vositaning mavjudligi o‘z-o‘zidan inklyuziv ta’limni ta’minlamaydi. Muhimi, undan pedagogik maqsadga muvofiq foydalanishdir. Masalan, subtitrsiz video eshitishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchi uchun yetarli tanlashda uning o‘quvchining maxsus ehtiyojlariga mosligini ham hisobga olishi

Inklyuziv ta’limda faqat o‘quv materiallarini emas, balki baholash jarayonini ham o‘quvchi imkoniyatlariga muvofiqlashtirish talab etiladi. Ayrim hollarda o‘quvchi bilimga ega bo‘lsa-da, uni an’anaviy topshiriq shaklida namoyon qilishda

torda og‘zaki javob, amaliy topshiriq, rasm yoki sxema asosida javob berish, loyiha,

elektron topshiriq kabi shakllardan foydalanish imkoniyatlarini ko‘rib chiqish

Bu yondashuvning asosiy maqsadi o‘quvchiga asossiz yengillik yaratish

Inklyuziv ta’lim sharoitida maxsus ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan o‘quvchilar uchun o‘quv materiallarini moslashtirish ta’lim jarayonining Moslashtirish orqali ta’lim mazmunining asosiy maqsadi saqlangan holda, uning o‘quvchiga yetkazilish shakli individual imkoniyatlarga muvofiqlashtiriladi.

O‘quv materiallarini moslashtirishda o‘quvchining individual xususiyatlarini o‘rganish, materialning tushunarliligini ta’minlash, vizual va raqamli vositalardan

shbu jarayon maxsus pedagogdan yuqori darajadagi tahliliy, metodik, ijodiy va refleksiv kompetensiyalarni talab qiladi. Bo‘lajak maxsus pedagoglarni tayyorlash jarayonida ularga turli toifadagi o‘quvchilar uchun o‘quv materiallarini mustaqil

Shunday qilib, o‘quv materiallarini moslashtirish inklyuziv ta’limda barcha o‘quvchilarning ta’lim mazmunini o‘zlashtirish imkoniyatlarini kengaytirishga, ularning darsdagi faol ishtirokini ta’minlashga va individual ta’lim ehtiyojlarini

1. O
‘
z
b
e
k
i

7. Maxsus pedagogika va inklyuziv ta’lim bo‘yicha zamonaviy ilmiy-metodik